

ספר

נאר מינים

פרשת בא

מאת

הרב הגאון החסיד

ר' אברהם יוסף פסח (פסחוביץ)

זצ"ל

יו"ל ע"י נכדי המחבר

א) חנני השי"ת צרוז רחמיו וחסדיו להצין מעט צמכת חשך למזרים, ע"פ דברי אדמו"ר הקדוש צשפ"א (פרשת בא), צסס מרנא ורצנא הרי"ם זל"ה זי"ע ועכ"ל, והצאתי כזר דבריו הקדושים שהעשרה מאמרות ועשר מכות למזרים, והעשרת הדצרות לישראל אחד הם, ולאחר שניגף הקצ"ה את מזרים צי' מכות, רפוא לישראל, ונתצרך העשרת הדצרות לישראל, ואי' צספרים הקדושים כי הם נגד עשר ספירות צלי מה, וצעשרה מאמרות היו כסדר, והמאמר העשירי "נעשה אדם" כו' הוא כנגד מדת מלכות, כי אין מלך צלא עם, וכן צעשר מכות למזרים נתצרך מלכות שמים צעולם, צמכה האחרונה, צמכת

צכורות להורות לכל צחי עולם כי לה' הארץ ומלואה, וצכל אלהי מזרים עשה ה' שפטים, ואין עוד מלצדו.

וצעשרת הדצרות נתצרך לישראל מדת מלכות מלמטה למעלה, ואמר הקצ"ה לישראל דיצור הראשון "אנכי ה' אלקיך", קצלו מלכותי, נמצא כי ע"י מכת חושך למזרים, נתצרך לישראל הדיצור השני "לא יהי' לך" וגו', ואי' כי אנכי, ולא יהי' לך צדיצור אחד נאמרו וא"כ יש שייכות וחיצור אחד מכת חושך למכת צכורות, ונצין צזה דברי המד"ר א (שמות רבה י"ד א') פרשה זו, אמר הקצ"ה למלאכים, המזרים ראויין ללקות צחושך, מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו, וע"ז אמר

x. שמות רבה י"ד א' "ויאמר ה' אל משה נטה ירך על השמים" הדא הוא דכתיב שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו (תהלים קה, כח) רבותינו אמרו על שלא קבלו במרות דברו של הקדוש ברוך הוא עליהם. דבר אחר אמר הקדוש ברוך הוא למלאכים המצריים ראויין ללקות בחשך מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו מהו שלח חשך ויחשיך למה הדבר דומה לאדון שסרח עליו עבדו אמר לאחד לך והכהו חמישים מגלבין הלך והכהו מאה והוסיף לו משלו כך הקדוש ברוך הוא יתעלה שלח חשך על המצריים והוסיף החשך משלו הוי שלח חשך ויחשיך. "וימש חשך" כמה היה אותו חשך רבותינו אמרו עבה כדינר היה שנאמר וימש חשך שהיה בו ממש:

הכתוב "שלח חושך ויחשיך ולא מרו
את דצרו", והיתכן לומר ח"ו שימרו
המלאכים ניווי הקצ"ה, חכן בא
הכתוב לומר בזה שנתזרר דיבור
השני של הקצ"ה "לא יהי לך
אלהים אחרים" וגו', ואין עוד
מלצדו.

והנה סתם חושך הוא העדרת אור,
אבל זאת הוא רק לאחר שתלה
הקצ"ה את המאורות ציוס ד'
לצריאת העולם, אבל אור הראשון
שהיתה מאירה צו' ימי צראשית,

אשר צרא הקצ"ה ציוס א', והאדם
הי' יכול להציט זה מסוף העולם
ועד סופו, כמצואר צדצרי חז"ל ב
(חגיגה י"ב.) אז הי' גם החושך צריאה
מיוחדת, ולא העדרת אור בלצד,
כמו שפירש"י ז"ל ג פסחים ד' צ'
ע"א ד"ה קריא רחמנא כו' וז"ל
קרא לצריאה המאירה שצרא מהוד
מעטה לצושו כו', ולהחושך נוא
לשמש בלילה, קרא כמלך שקרא
לעצדו שיצא לפניו, עכ"ל.

ב. חגיגה י"ב. ואור ביום ראשון איברי והכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וכתיב ויהי ערב ויהי
בקר יום רביעי כדר' אלעזר דא"ר אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם
ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו
מהן שנאמר (איוב לח, טו) וימנע מרשעים אורם ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא
אלהים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר (ישעיהו ג, י) אמרו צדיק כי טוב כיון שראה
אור שגנזו לצדיקים שמח שנאמר (משלי יג, ט) אור צדיקים ישמח כתנאי אור שברא הקב"ה ביום
ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו דברי רבי יעקב וחכ"א הן הן מאורות שנבראו
ביום ראשון ולא נתלו עד יום רביעי:

ג. פסחים ב. ד"ה אלא, תריץ הכי: קריה רחמנא לנהורא כו' האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא
שקרא את שם האור יום אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו: ובד"ה ופקדיה
אמצותא דיממא: צוהו לשמש ביום ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא
לפניו:

ובזה נצין דצרי המד"ר ד (שמות רבה י"ד ב') צפרשה זו מהיכן הי' החושך ההוא, ר' יהודה אומר מחושך של מעלה כו', ר' נחמי' אומר מחושך של גיהנם כו' כי דעת חז"ל שהחושך של מעלה אינה העדרת אור לצד אלא שהיא צריאה מיוחדת שצרא הקצ"ה כנ"ל, וכיון שצכל מכה ומכה שצעשר מכות הי' נגוף למצרים ורפוא לישראל כנ"ל, מוכרחים ג"כ לומר שמה שנאמר ולכל בני ישראל הי' אור צמוצותם, שהי' הקצ"ה מגלה להם לישראל

האור הראשון שצרא הקצ"ה צו' ימי צראשית, אשר האדם הי' יכול להציט זה מסוף העולם ועד סופו, ובה מצואר דצרי המד"ר ה (שמות רבה י"ד ג') פרשה זו שכל מקום שהי' יהודי נכנס, הי' האור נכנס ומאיר לו מה שצחציות וצתיבות, וצמטמוניות, ועליהם נאמר נר לרגלי דצרך וגו', כי האור הראשון טמן הקצ"ה צתורתו הקדושה, כמצואר דצרי חז"ל, ועכשיו נתגלה להם לישראל האור הראשון שנטמן צתורה, וזה נר לרגלי דצרך וגו', וק"ל.

ד. שמות רבה י"ד ב' "ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפילה" מהיכן היה החשך ההוא רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אומר מחשך של מעלה שנאמר ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו (תהלים יח, יב) רבי נחמיה אמר מחשך של גיהנם שנאמר ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים וגו' (איוב י, כב) אוי לו לבית שחלונותיו פתוחין לתוך חשך שנאמר ותופע כמו אפל אור שלח מתוך חשך (שם) וכן הוא אומר ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום (יחזקאל לא, טו) הובלתי כתיב רבי יהודה בר רבי אמר במה הרשעים מתכסים בגיהנם בחשך חזקיה אמר הגיגית הזו במה מכסין אותה בכלי חרס מינה ובה כשם שהיא של חרס כך מכסין אותה בכלי חרס כך הרשעים שנאמר והיה במחשך מעשיהם (ישעי' כט, טו) לפיכך הקדוש ברוך הוא מכסה עליהם את התהום שהוא חשך שנאמר וחשך על פני תהום (בראשית א, ב) זה גיהנם הוי אומר חשך שבא על המצרים מתוך גיהנם היה:

ה. שמות רבה י"ד ג' ובשלושת ימי אפלה נתן הקדוש ברוך הוא את חן העם בעיני מצרים והשאלום שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות אם היו אומרים אין לנו להשאל לכם היו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו והיו משאילין להן לקיים מה שנאמר (בראשית טו, יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול הדא הוא דכתיב ולכל בני ישראל היה אור וגו' בארץ גושן לא נאמר אלא במושבותם שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות ועליהם נאמר (תהלים קיט, קה) נר לרגלי דבריך וגו' הרי ששה ימים של חשך שהיה במצרים והשביעי של חשך זה יום חשך של ים שנאמר (שמות יד, כ) ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה כך היה הקדוש ברוך הוא שולח ענן וחשך ומחשיך למצרים ומאיר לישראל כשם שעשה להם במצרים ועל זה נאמר (תהלים כז, א) ה' אורי וישעי וגו' וכן לעתיד לבא יביא הקדוש ברוך הוא חשך שנאמר (ישעי' ס, ב) כי הנה החשך יכסה ארץ וגו':

(ב) ויאמר משה כה אמר ה' כחלות הלילה וגו'. וזרש"י ז"ל ו (שמות י"א ד' ד"ה כחצות הלילה) צ"ס רבותינו ז"ל שאמר משה כחלות דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו ולא אמר כחלות, שמה יטעו אינטגניני פרעה ויאמרו משה צדאי הוא, אבל הקצ"ה יודע עתיו ורגעיו אמר כחלות עכ"ל. ולכאורה אינו מוזן כיון שמשמע"ה אמר הנצואה צ"ס ה' ית"ש מה

איכפת ל"י אם יטעו אינטגניני פרעה, ועיין צמח"ש"ח ז צרכות ד' ג' ע"צ שהקשה מדוע לא ניחא להו לרבותינו ז"ל.

ויתכן לומר דהנה רש"י ז"ל צפרשת צראשית ח (בראשית ב' ב' ד"ה ויכל אלהים ביום השביעי) צפסוק "ויכל אלקים ביום השביעי" מציא צ"ס מדרש רבותינו ז"ל ר' שמעון אומר צ"ס ודס שאינו יודע עתיו ורגעיו נלריך

ג. שמות י"א ד' ד"ה כחצות הלילה: כהחלק הלילה כחצות כמו (מ"א יט) כעלות (תהלים קכד) בחרות אפס בנו זהו פשוטו לישבו על אופניו שאין חצות שם דבר של חצי (ברכות ד) ור"ד כמו כבחצות הלילה ואמרו שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות שמה יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו אמר בחצות:

ד. אלמא מספקא ליה וכו'. לפי מאי דס"ד השתא ויאמר משה כה אמר ה' וגו' הם דברי משה ושינה לומר כחצות בכ"ף במקום בחצות בבי"ת שא"ל הקדוש ברוך הוא דליכא ספיקא קמי שמיא ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש כפירש"י בחומש לפי פשוטו כחצות כהחלק ע"ש דחצות הוא שם דבר בכ"מ כמו חצות לילה וגו' ועוד לגבי מעשה דכתיב ויהי בחצי וגו' למה לא נכתב נמי כחצי בכ"ף דהיינו כהחלק אלא שהוא שם דבר ויהיה כ"ף כחצות כ"ף השיעור שהיה משה מסתפק ולמאי דמסיק דמשה נמי הוה ידע אלא דשינה לומר כחצות בכ"ף השיעור משום אצטגנינים ולרב אשי דאמר בפלגא אורתא די"ג נגהי י"ד כו' יהיה כ"ף כחצות כ"ף הדמיון ומה שהקשה הרא"ם לדבריו שהרי לא דיבר הקב"ה עם משה אלא ביום לאו קשיא הוא דלא קאמר שהקב"ה אמר למשה בזה הלשון אלא דה"ק משה לישראל כו' קאמר תלמודא דהיינו דמשה הוה קאי עם ישראל בפלגא אורתא די"ג נגהי כו' וכ"ף כחצות כ"ף הדמיון ואולי נעלם ממנו לשון התלמוד שדקדק לומר דה"ק משה לישראל כו' ולא שיהיה דברי הקב"ה כן שהרי ביום דיבר עמו גם מה שהקשה שחצות לילה ידוע ואין צריך דמיון כו' אין זה קושיא דבחצות לילה בבי"ת לא משמע איזו לילה ועוד דהא השתא נמי הוא קאי בחצות לילה אבל כחצות לילה בכ"ף משמע שפיר לילה ראשונה שאחר לילה זו כמו כעת חיה ולשרה בן דמשמע בשנה ראשונה שאחר שנה זו וק"ל:

ה. בראשית ב' ב' ד"ה ויכל אלהים ביום השביעי: ר' שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום ד"א מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה:

להוסיף מחול על הקודש, אצל הקצ"ה שידוע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה, ונראה כאלו כלה בו ציוס כו', וי"ל לפי זה דזריחת שמים וארץ הי' מיד על תנאי זה, שיהא הצדלה צין קודש לחול על כחוט השערה, וכמו שהצדיל הקצ"ה צין אור לחושך, כך הי' הצדלה צין קודש לחול וכמ"כ יהי' הצדלה צין ישראל לעמים, ולא יתערבו האור בחושך, וקודש בחול, וכן לא יתערבו ישראל בעמים, אפילו כחוט השערה, אכן לאחר החטא הראשון שוב נתערב הטוב ברע, ואחע"ה הי' המתחיל הראשון לזרר הטוב מן הרע, וינחק הוסיף לזרר עד יעקב אבינו ע"ה, שהיתה מטתו שלמה ונתזרר הטוב מן הרע לגמרי, והי' צריכים עוד לגלות מצרים, עד שנתקיים נגוף ורפוא, צירור הגמור, העשר מכות למצרים,

והעשרת הדצרות לישראל, כמ"ש השפ"ח (פרשת בא), והצאתיו לעיל. ולאחר שהוציא הקצ"ה את ישראל ממצרים, עשה הצדלה מחדש צין ישראל לעמים, כמו צין האור וצין לחושך וצין קודש לחול, שנכנס בו כחוט השערה, ולא יתערבו כלל זה בזה, אכן לא הי' התיקון הגמור, ומשו"ה נאמר "וגם ערב רב עלה אתם", וכמו שפירש"י ז"ל ט (שמות ל"ב ז' ד"ה שחת עמך) צפרשת כי תשא על פסוק "שחת עמך", שחת העם לא נאמר, לא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם, ולא נמלכת צי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו עכ"ל, כי תנאי יציאת מצרים היתה ע"מ זה שיתזרר כל הטוב מן הרע לגמרי, ולא יתערבו זצ"ז אפילו כחוט השערה, ויתדבלו ישראל מן העמים לגמרי.

ט. שמות ל"ב ז' ד"ה שחת עמך: שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו:

וזה שכתב רש"י ז"ל שהקב"ה יודע עתיו ורגעיו אמר כחלות, וכוונתו כמו שאמר ר' שמעון שהקב"ה יודע עתיו ורגעיו נכנס בשבת כחוט השערה, ועשה הזדלה בין קודש לחול, על כחוט השערה, וכן עשה הקב"ה ביציאת מצרים בין ישראל לעמים, אזל משה רבינו ע"ה נאמן ביתו של הקב"ה אמר שמא יטעו אינטווגניני פרעה, אין הכוונה ששינה ח"ו מדיבור הקב"ה, ואמר כחלות, אלא שידע שעוד לא בא התיקון הגמור, וכמו שאמר ר' שמעון על הזדלה של צער ודם בין קודש לחול, שאינו יודע עתי ורגעיו, לריך להוסיף מחול על הקודש, וכן כאן מאחר שלא הי' עדיין התיקון הגמור, בהזדלת ישראל מן העמים

על כחוט השערה, הוסיף ואמר טוב שידצקו גרים בשכינה, להוסיף מחול על הקודש, ושוב חשש ואמר שמא יטעו אינטווגניני פרעה, ויאמרו משה בדאי הוא, שהרי עוד לא נתדללו לגמרי ישראל מן העמים, ע"י הערב רב כנ"ל, וזה שאמר "כחלות", כי לא היה עדיין התיקון הגמור, וזאת גרמו הערב רב כל הקלוקלים ע"י שהתערבו בישראל כמצואר דדברי חז"ל, עד לעתיד.

ויתכן לומר כי זאת הוא שאמרו חז"ל, והציחו רש"י ז"ל י (בראשית א' א' ד"ה ברא אלהים) צריש פרשת צראשית וז"ל, שבתחלה עלה במחשבה לצראותו צמדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת הרחמים ושתפה למדה"ד, והיינו דכתיב

בראשית א' א' ד"ה ברא אלהים: ולא אמר "ברא ה'". שבתחילה עלה במחשבה לברואתו במידת הדין; ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין. היינו דכתיב (להלן ב ד): "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים":

"ציוס עשות ה' אלקים ארץ ושמים", פי' כנ"ל שהקצ"ה הי' במחשבה לזרחות את העולם על צחי' זו הצדלה ממש צין ישראל לעמים על כחוט השערה, אצל הקדים מדת הרחמים ושתפה למדה"ד, שיוכלו להתקרב אל הקדושה אלו הנלוות הקדושות הנפזרות צין האומות צחי' "חיל זלע ויקיאנו", וזה הוא הערב רב שקבל משרע"ה מעלמו וגיירם, ואמר טוב שידצקו גרים צשכינה, כי הם היו אלו כחות הקדושות שנתפזרו צמארים ורצה להכניסם אל הקדושה, כי ידע שלא הי' עדיין התיקון הגמור שיתנהג העולם

צמדת הדין לצד, מאחר שגם הקצ"ה צצריאת העולם עלה במחשבה לזרחותו צמדה"ד, וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדה"ר ושתפה למדה"ד, ורק לעתיד יתקן העולם צמלכות ש-די, ואז אין מקבלין גרים לימות המשיח, כמו שאמרו חז"ל י"א (יבמות כ"ד:), כי אז יתנהג העולם צמדת הדין, הצדלה ממש צין ישראל לעמים על כחוט השערה, וכן אי' צסם האר"י זל"ה, כי לעתיד יהא הלכה כצ"ש צחי' דין כמצואר צספה"ק וצעוה"ז הלכה כצ"ה השתתפות מדת הרחמים למדת הדין, ועוד הקדמת מדת הרחמים למדת הדין.

יבמות כ"ד: ת"ר אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו דלא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה א"ר אליעזר מאי קרא (ישעיהו נד, טו) הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול אבל אידך לא:

וצזה יש לזכר דברי רבותינו
הקדושים צמד"ר י"ב (שמות רבה ו' א') תחלת
פרשת וארא, "וידבר אלךים" וגו'
"אני ה'" וגו' הה"ד ופניתי אני
וגו', כי מה האדם שיצוא אחרי
המלך את אשר כבר עשוהו, הפסוק
הזה נאמר על שלמה ועל משה כו',
עלתה יו"ד שצירצה כו', אמר לה

הקצ"ה כו', וקולה ממך איני מצטל
כו', כינל נאמר על משה כו',
והתחיל אומר ה' למה הרעתה לעם
הזה כו', כי מה האדם שיצוא אחרי
המלך כו', ולפי שנסתכל הקצ"ה
שצטל לער ישראל דבר כן, חזר
ונהג עמו צמדת הרחמים, הה"ד
"ויאמר אליו אני ה'" עכ"ל המדרש.

ב. שמות רבה ו' א' "וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק" הדא הוא דכתיב (קהלת
ב, יב): "ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו" הפסוק
הזה נאמר על שלמה ועל משה על שלמה כיצד כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל נתן בה מצות עשה ומצות
לא תעשה ונתן למלך מקצת מצות שנאמר (דברים יז, טז): "לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב וגו' ולא ירבה לו נשים
ולא יסור לבבו" עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקדוש ברוך הוא ואמר למה אמר הקדוש ברוך הוא לא
ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו אני ארבה ולבי לא יסור אמרו רבותינו באותה שעה עלתה יו"ד שב"ירבה"
ונשתטחה לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבון העולמים לא כך אמרת אין אות בטלה מן התורה לעולם הרי שלמה
עומד ומבטל אותי ושמה היום יבטל אחת ולמחר אחרת עד שתבטל כל התורה כולה אמר לה הקדוש ברוך הוא
שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטליו וקוצה ממך איני מבטל. ומנין שבטל אותה מן התורה וחזר לתורה שנאמר
(בראשית יז, טו): "שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה" והיכן חזר (במדבר יג, טז): "ויקרא משה
להושע בן נון יהושע". ושלמה שהרהר לבטל אות מן התורה מה כתיב בו (משלי ל, א): "דברי אגור בן יקא" שאיגר
דברי תורה והקיאן "נאם הגבר לאיתאל" דבר זה שאמר הקדוש ברוך הוא לא ירבה לו נשים לא אמר לו אלא
בשביל לא יסור לבבו "לאיתאל" שאמר אתי אל ואוכל. מה כתיב ביה (מ"א יא, ד): "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו
הטו את לבבו". אמר רבי שמעון בן יוחאי נוח לו לשלמה שיהא גורף ביבין שלא נכתב עליו המקרא הזה ולכך אמר
שלמה על עצמו "ופניתי אני לראות חכמה ודעת הוללות וסכלות" אמר שלמה מה שהייתי מחכים על דברי תורה
והייתי מראה לעצמי שאני יודע דעת התורה ואותו הבינה ואותו הדעת של הוללות וסכלות היו, למה "כי מה האדם
שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו" מי הוא שיהיה רשאי להרהר אחר מדותיו וגזרותיו של מלך מלכי המלכים
הקדוש ברוך הוא דברים אשר הם חצובים מלפניו שכל דבר ודבר שיוצא מלפניו טרם הוא נמלך בפמליא של מעלה
ומודיע להם הדבר כדי שידעו ויעידו כולן כי דינו דין אמת וגזירותיו אמת וכל דבריו בהשכל. וכן הוא אומר (משלי
ל, ה): "כל אמרת אלוה צרופה" ואומר (דניאל ד, יד): "בגזירת עירין פתגמא". שלפי שהרהרתי אחר מעשיו
נכשלתי. כיצד נאמר על משה לפי שכבר הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שלא יניח אותם פרעה לילך שנאמר
(שמות ג, יט): "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ואני אחזק את לבו" ומשה לא שמר את הדבר
הזה אלא בא להתחכם על גזירתו של הקדוש ברוך הוא והתחיל אומר ה' "למה הרעות לעם הזה" התחיל לדון לפניו
(כמו שכתוב למעלה), ועל זה נאמר שאותה חכמה ודעת של משה של הוללות וסכלות היו "כי מה האדם שיבא
אחרי המלך" וכי מה היה לו להרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא את אשר כבר עשוהו מה שכבר גילה לו
שהוא עתיד לחזק את לבו בעבור לעשות לו דין תחת אשר העבדים בעבודה קשה ועל דבר זה בקשה מדת הדין
לפגוע במשה הדא הוא דכתיב "וידבר אלהים אל משה" ולפי שנסתכל הקדוש ברוך הוא שבשביל צער ישראל דבר
כן חזר ונהג עמו במדת רחמים הדא הוא דכתיב "ויאמר אליו אני ה'":

ויתכן לומר ע"פ דברי חז"ל י"ג (שבת
 כ"ג:) כל האומר שלמה חטא אינו חלל
 טועה כו', לאהוצן ולגיירן ולהכניסן
 תחת כנפי שכינה, כי הוא ע"ה הי'
 חפץ ג"כ לאסוף ולקבץ הנלוות
 הקדושות, אשר עודנס תחת רשות
 חדם הצליעל, ולהחזירם אל
 הקדושה, כמו שעשה משרע"ה
 שקבל את הערצ רצ כנ"ל והחכים
 על גזירתו של הקב"ה, שאמר "לא
 ירצה לו נשים", והגם שידע שלמה
 המלך ע"ה שהוא עצירה, חכן חשצ
 שגדולה עצירה לשמה כו' חצל
 משרע"ה שאמר "למה הרעתה",

הי' מסתכל הקב"ה שצשציל נער
 ישראל חמר כן, פי' כי חס הי'
 יציאת מזרים צהצדלה לגמרי, חפילו
 כחוט השערה, ישראל מן העמים,
 צחי' מדת הדין, היו עוד נריכין
 ישראל להיות צמזרים צעצודה קשה,
 צחומר וצלצנים תשלים כל הד'
 מאות שנה, ואז היו מוציאים כל
 הנלוות הקדושות שצמזרים, ולא
 הי' נשאר צין החומות כלום, ואז
 הי' התיקון הגמור, צחי' התחלת
 המחשצה לצרחות את העולם צמדת
 הדין, הצדלה ממש כנ"ל, חצל
 משרע"ה לא הי' יכול עוד לצבול

שבת נ"ו: אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה שנאמר (מלכים א יא, ד)
 ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו כלבב דוד אביו הוא דלא הוה מיחטא נמי לא חטא אלא מה אני
 מקיים (מלכים א יא, ד) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו והיא כרבי נתן דר' נתן רמי כתיב ויהי לעת
 זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו והכתיב כלבב דוד אביו כלבב דוד אביו הוא דלא הוה מיחטא נמי לא חטא הכי
 קאמר ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים ולא הלך והכתיב (מלכים א יא, ז)
 אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב שבקש לבנות ולא בנה אלא מעתה (יהושע ח, ל) אז יבנה יהושע מזבח
 לה' שבקש לבנות ולא בנה אלא דבנה הכא נמי דבנה אלא כדתניא רבי יוסי אומר (מלכים ב כג, יג) ואת הבמות
 אשר על פני ירושלים אשר מימין להר המשחה אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתרות שקוץ צדונים וגו' אפשר
 בא אסא ולא ביערם יהושפט ולא ביערם עד שבא יאשיה וביערם והלא כל ע"ז שבארץ ישראל אסא ויהושפט
 ביערום אלא מקיש ראשונים לאחרונים מה אחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח אף ראשונים לא עשו ותלה בהן
 לגנאי והכתיב (מלכים א יא, ו) ויעש שלמה הרע בעיני ה' אלא מפני שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה מעלה
 עליו הכתוב כאילו חטא אמר רב יהודה אמר שמואל נוח לו לאותו צדיק שיהא שמש לדבר אחר ואל יכתב בו
 ויעש הרע בעיני ה' אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר
 ואמרה לו כך עושין לעבודה זרה פלונית וכך עושים לע"ז פלונית ולא מיחה בה אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה
 שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול [של רומי] במתניתא
 תנא אותו היום שהכניס ירבעם שני עגלי זהב אחד בבית אל ואחד בדרך נבנה צריף אחד וזהו איטליאה של יון:

נער של ישראל, ואמר למה הרעתה, והוציאן הקב"ה קודם, ודלג על ההרים, וחשב את הקץ מלידת יצחק, אבל לא הי' עוד התיקון הגמור עד לעתיד צב"א.

וזה שאמר המדרש ה"ה ד"ד "וידבר חלקים אל משה", מדת הדין, פי' שעל תנאי זה צחי' מה"ד, הצדלה לגמרי, רנה הקב"ה לגאול את ישראל, ולפי שנסתכל הקב"ה שצבציל נער ישראל דבר כן, חזר ונהג עמו צמדת הרחמים, ה"ה ד"ד "ויאמר אליו אני ה'", והוא כנ"ל שעשה הקב"ה את גאולת ישראל ממלכים צהשתתפות מדה"ר, עד לעתיד צמהרה צימינו חמן שיצער את הרע לגמרי.

וזה שאמרו חז"ל י"ד (ר"ה ב"א) ציקס קהלת להיות כמשה כו', "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" כו', כי

חשב שלמה המלך ע"ה לעשות כמו משרע"ה לפדות ממסגר חסיר ולהכניסת תחת כנפי השכינה, אבל לא קרצ זה אל זה, כי משרע"ה מחמת נער ישראל, גרם שקרצ בקב"ה את הקץ, ועי"כ נשאר עוד נלוות קדושות המפוזרות צמלרים, וצבציל זאת עשה פעולה זו שקבל את הערצ רצ, ללקט את הנפזרים, ולהוציא מה שנשאר, אבל שלמה המלך ע"ה החכים מעצמו, ורנה לעשות את התיקון הגמור מה שיהא לעתיד, ואכלה פגיה, כי עוד לא הי' הזמן מוכשר, אבל כוונתו היתה לטוב, וזה שאמר המדרש אמר רשב"י נוח לו לשלמה שיהא גורף ציצין, שלא יכתב עליו המקרא הזה, "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לצבו", והוא רחום יכפר.

ד. ר"ה כ"א: א"ר אבהו אמר קרא (תהלים יב, ז) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים רב ושמואל חד אמר נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר (תהלים ח, ו) ותחסרהו מעט מאלהים (קהלת יב, י) בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת (דברים לד, י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וחד אמר בנביאים לא קם במלכים קם אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה ב"ק ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת (דברים יז, ו) על פי שנים עדים וגו':

ג) החדש הזה לכם, צמדרש רצה ט"ו
 (שמות רבה ט"ו כ"ג) הה"ד "יהי לך לצדך,
 ואין לזר אתך" כו', לא נוייתי ע"ז
 אלא לכם כו', לא נוייתי דינים אלא
 לכם כו', והמפרשים הקשו הא ע"ז
 ודינים, הם משצע מלוות בני נת,
 א"כ גם הגוים נלטוו, ומה אמר

המדרש שלא ניוה הקצ"ה ע"ז
 ודינים אלא לישראל.

וי"ל דאי' צמדרש ט"ז (מכילתא שמות י"ח ג)
 שיתרו הי' משציע למשרע"ה, שיתן
 את בנו הראשון לע"ז, ומשו"ה ילא
 ממנו יונתן בן גרשום, זכה בן
 משה, לא זכה בן מנשה, ואמר ע"ז

טו. שמות רבה ט"ו כ"ג דבר אחר החדש הזה לכם הדא הוא דכתיב: (משלי ה, יז) "יהיו לך לבדך ואין לזרים
 אתך". אמר הקדוש ברוך הוא איני מזהיר עובדי כוכבים על עבודת כוכבים אלא לכם, שנאמר (ויקרא כו, א)
 לא תעשו לכם אלילים לא נתתי המשפט אלא לכם, שנאמר (הושע ה, א) שמעו זאת הכהנים והקשיבו בית
 ישראל ובית המלך האזינו כי לכם המשפט הצדקה שלכם, שנאמר (דברים כד, יג) ולך תהיה צדקה. הרחמים
 שלכם, שנאמר (שם יג, יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. ושמיטים ויובלות שלכם, שנאמר (ויקרא כה, י)
 וקדשתם את שנת החמשים שנה, ואומר יובל היא קדש תהיה לכם. ולא נתתי המצות אלא לכם, שנאמר
 (דברים יא, יג) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום. המעשרות והבכורות לכם,
 שנאמר (שם יד, כג) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו'. הקרבנות לכם, שנאמר (שמות כ, כא) וזבחת
 עליו את עולותיך. הברכות לכם, שנאמר (במדבר ו, כד) יברכך ה' וישמרך, וכן (ויקרא כה, כא) וצויתי את
 ברכתי לכם. וארץ ישראל לכם, שנאמר (שם, לח) לתת לכם את ארץ כנען. ולא ארץ ישראל בלבד אלא
 אפילו כל הארצות סביבותיה, שנאמר (יהושע א, ג) כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם בו [לכם נתתיו] וגו'.
 לא נתתי התורה אלא לכם, שנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתו וגו'. הציצית נתתי לכם, שנאמר
 (במדבר טו, לט) והיה לכם לציצית. ימים טובים נתתי לכם, שנאמר (ויקרא כג, ז) מקרא קודש יהיה לכם.
 יום הכפורים נתתי לכם, שנאמר (שם, כח) כי יום כפורים הוא [לכפר עליכם]. לולב לכם, שנאמר (שם, מ)
 ולקחתם לכם ביום הראשון. סוכה לכם, שנאמר (שם, מב) כל האזרח בישראל וגו' [למען ידעו דורותיכם].
 לא נתתי אורה אלא לכם, שנאמר (ישעי' ס, א) קומי אורי כי בא אורך. לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם,
 שנאמר החדש הזה לכם. פסח לכם, שנאמר (שמות יב, ו) והיה לכם למשמרת. הוי יהיו לך לבדך ואין לזרים
 אתך:

טז. מכילתא שמות י"ח ג' ואת שני בניה וגו' נכריה, ר' יהושע אומר, ארץ נכריה היתה לו ודאי. ר' אלעזר המודעי
 אומר, בארץ נכריה [נכר יה]. אמר משה, הואיל וכל העולם עובדי עבודה זרה, אני אעבוד למי שאמר והיה
 העולם. שבשעה שאמר משה ליתרו, תן לי צפורה בתך לאשה, אמר לו יתרו, קבל עליך דבר זה שאומר לך
 ואני נותנה לך לאשה, אמר לו מהו, אמר לו בן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים,
 וקבל עליו. אמר לו השבע לי, וישבע לו, שנ' (שם ב) ויואל משה. אין אלה אלא לשון שבועה שנ' (שמו"א
 יד) ויואל שאול את העם לאמר, וכתוב (מל"ב ה כג) ויאמר נעמן הוואל וקח ככרים. לפיכך הקדים המלאך
 להרוג את משה, מיד ותקח צפורה צר ותכרות את ערלת בנה וגו' וירף וגו':

מרנא ורצנא הרי"ם י"ז (חידושי הרי"ם עה"ת יתרו) זל"ה זי"ע ועכ"ל שיתן ת"כ שאין זה פשטות כוונת חז"ל שח"ו שאדון הנביאים יסכים על זאת, אכן הכוונה כי גם קודם קבלת התורה היו אצל האומות אנשים גדולים אשר הכירו את ה' ית"ש, אכן צאו להכרה זו ע"י תקירה ופילוסופי, כמו יתרו שאמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים", ופירש"י ז"ל מדברי חז"ל י"ח (שמות י"ח י"א ד"ה מכל האלהים)

מלמד שלא הניח ע"ז שלא עצדה, פי' שצא להכרה אמיתות זו כי גדול ה' ע"י כל אלהים, שהלך בחקירה, וראה שאין זה ממש, ועי"כ צא להדיעה אמיתות כי גדול ה' מכל אלהים, וכן רצה יתרו שצנו הראשון של משרע"ה ג"כ ילך בזה הדרך שיכיר את ה' ית"ש, ויצא להכרה אמיתות ע"י תקירה ופילוסופיא, וקודם קבלת התורה הי' עוד דרך זה מותר.

חידושי הרי"ם עה"ת יתרו (מרמתיים צופים) איתא במדרש כשנתן יתרו בתו למשה התנה שיהי' בן ראשון לע"ז. [ונתלהב מאד וצעק ופשט ידו הקדושה לאמר אני נותן תק"כ שלא כן הדבר ולא אשא פנים למדרש אם היה כפי פשוטו.] אך הענין הוא שקודם מ"ת היה השגת האלוקות רק ע"י פילוסופיא וחכמות ואצטגנינות כידוע לכל. ובאמת שיתרו פירש מע"ז גם קודם שבא מרע"ה אליו כמאמר חז"ל ע"פ ויבואו הרועים ויגרשום. שהשיג אחדותו ית' מן כל הע"ז שחקר בהם עד תכליתם כי הוא היה הכומר הכולל וממנו יצאו וע"כ השיג מהם עצמם שירד והשיג שרשם מכל הכוחות העליונים בחכמתו וחקירתו היטב וז"ש עתה ידעתי כי גדול כו' מכל האלהים. ויתרו ידע היטב שאין להשיג זה באמת לאמתו רק עי"ז וכל מה שהיה חקר בע"ז יותר השיג אחדותו ית' באמת ויתרו רצה לזכות את ב"ב ולזאת רצה שיתן מרע"ה בנו לע"ז. היינו שירד לתוך ענין הע"ז וילמוד עמו שישגי גם הוא אחדות השי"ת באמת וז"ש שנתן בנו לע"ז כו' וזה היה קודם מ"ת. אבל לאחר מ"ת שנשמתם נאצל מכח התורה ואף שהיה כן משעת הבריאה אך שלא נתגלה לעין כל בשר רק במ"ת ונתגלה מקודם ליחידים כמו אדם ונח ואבות כנ"ל. ע"כ שוב א"צ לשום חקירה פילוסופית ולא לחכמת יתרו רק לטהר המדות עפ"י תורה ולזכות ולהזדכך גופו מחומריותו אז יאיר בתוכו נשמתו אשר הוא חלק אלקי כר והוא ענין הרוה"ק וז"ש (אבות פ"א) אם אין אני לי מי לי. להיות עם הפשטת הגשמיות ואין רואה עצמו מי לי. וכמו האבות שקיימו כל התורה אף מקודם שניתנה אבל אחר מ"ת יכול כ"א מישראל להגיע לזה וזה ידוע בכל הספרים הקדושים:

שמות י"ח י"א ד"ה מכל האלהים: מלמד שהיה מכיר בכל ע"א שבעולם שלא הניח ע"א שלא עבדה (מכילתא):

אבל לאחר יציאת מצרים, וקבלת התורה, שראינו את כבודו ואת גדלו, וראתה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל הנביא, וגם התינוקות אמרו זה א-לי ואנוהו, והראו כולם באצבע, ולא היו להם לצד ראי' שכלית, אלא גם ראי' מוחשית ומאז ועד עולם אסור לנו לילך בדרך זה, להכיר את הבורא ית"ש ע"י חקירה שכלית, כי הטביע הקצ"ה ע"י תורתו הקדושה בכל אחד מישראל, כי ה' הוא אלקים, ואין עוד מלבדו, ואין לנו ח"ו הרהור ע"ז, וכן כתב החסיד ר' יוסף יעבץ (בספרו אוה"ח) ע"ה, אשר הי' מגולי ספרד, ומתרעם בספרו על אלו שלא היו יכולים לעמוד בנסיון צמדינתו, ור"ל נשתמדו מחמת

חונם, על שלמדו חקירה, ולא הי' כן צמדינת אשכנז (בזמנו) אשר כולם מנער ועד זקן טף ונשים מסרו עצמם לשחיטה, לצל לזוז זיז קל ח"ו מאמונת ה' ית"ש, מחמת שהיו עוזדים את ה' בפשיטות, וקיימו ג"כ בפשיטות "ואהבת את ה' אלהיך" כו' אפילו אם נוטל את נפשך, וזאת ג"כ כוונת חז"ל כאן הגם שגם בני נח נטוו ע"ז, כי הוא אחת משבע מצות בני נח, אבל ישראל נטוו שלא יחקורו כלל באמונת השי"ת, רק לעבוד את ה' ית"ש בפשיטות.

ובן י"ל צדינים, כי רש"י ז"ל
 צפרשת משפטים י"ט (שמות כ"א א' ד"ה ואלה
 המשפטים) פי' מה הראשונים מסיני, גם
 המשפטים מסיני. ולכאורה וכי יעלה

יט. שמות כ"א א' ד"ה ואלה המשפטים: כל מקום שנא' אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל מזבח:

על הדעת ח"ו לומר כי המשפטים לא נאמרו מסיני, והלא כל התורה מסיני נאמרה, אכן כוונת חז"ל הוא כי יש משפטים אשר גם של האומות העולם מתאימים למשפטי התורה, כי יש בתורה ג"כ משפטים שכליים, ורמזה לנו התוה"ק לידע ולהודיע, כי משפטי ה' הם לנו, והגם שנשיג אותם בשכלינו אבל החוצ עלינו לעשות המשפטים האלו, לא מחמת שהשכל מחייב אותם, אלא מחמת שהם משפטי ה', שהקב"ה נזה אותם לנו, ומחויבים אנחנו לצטל את דעותינו לדעת התורה, והמשפטים דומים ממש

לעשרת הדברות, וזה שאמרו מה הראשונים מסיני אף המשפטים מסיני, לעשות אותם אך ורק מחמת שהשי"ת נזה אותנו ולא מחמת שהשכל מחייב אותם.

וזה כוונת המדרש לא נותי את הדינים אלא לכם, כח אוה"ע ג"כ מצוים על הדינים אלא שרשאים לעשות הדינים מחמת שהשכל מחייב אותם, כי אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, אבל אל לנו הם משפטי ה', בשביל שהשי"ת נזה אותנו, ונזכה ללמוד וללמד, לשמור ולעשות.